

bármennyire igyekszünk is felfedezni *a reménység dimenzióját*, bármennyire tekintünk is *az Élet teljessége felé* — teológiánk sem emberi naivitásnak, sem irreális optimizmusnak nem válhat áldozatává, vagy szószólójává. De még kevésbé eshet abba a triumfalizmustól felélesztett hibába, hogy apokaliptikus kárörömmel tekint a világra, a „beati possidentes” módján magára hagyva azt. Erzi és meggyőződéssel vallja elkötelezettségét környezetünkkel, társadalmi életünkkel és evilági feladatainkkal kapcsolatban, de nem kevésbé erős meggyőződéssel és elkötelező erővel tárja a remény hitvallását a világ, az embertársak elé. Minden nemes humanista törekvést nagyra becsül, az igazságosságért, békéért vállalt és végzett munkát tiszteletben tartja, sőt mindebben részt is vesz — ugyanakkor azonban nem szűnik meg *a világ elé tárt hitben fogant reménységét*. Istennek „új eget és új földet” ígérő szava olyan reményt ébreszt az emberszívekben, melynek nyomán már kevés lesz a csak látható, csak érzelhető.

Isten, Jézus és egyház — és mindez *a reménység* jövő felé mutató, a beteljesülést feltáró *dimenziójában*. A theologia fundamentalisnak, az alapozó teológiának ún. klasszikus felosztása, rendszere — mint azt vázlatosan igyekeztünk bemutatni — egyáltalán nem merev. Tág teret enged annak, hogy az élet nehézségeit, a szenvedés útját és a halál titokzatosságát ismerő Krisztus felé fordulva — újra átgondoljuk alapozó munkánkat és azt — a Feltámadott-ra mutatva — *a reménység dimenziójával* tájítsuk ki.

Befejezésül még arra szeretnék röviden utalni: Isten személyes üzenetére adott válaszuk, Krisztus-hitünk nem határait jelöli ki reménységünknek. Ellenkezőleg, kezdete, bizakodó indítéka reményünknek. A Zsidó-levél szerzőjét idézve: „A hit szilárd bizalom abban, amit remélünk, meggyőződés arról, amit nem látunk” (11,1). A reménység dimenziója felszabadít, új távlatokat nyit elénk. Kétségtelen, hogy a Jézus Krisztusba vetett hit áll mindenekelőtt. De — J. Moltmannal szólva — az sem kétséges, hogy ebben a hitben a primátus, az elsőbbség a reményé.

GOJÁK JÁNOS

HIVŐK A SZOCIALISTA TÁRSADALOMBAN

Írásunk az egyház tanítóhivatalának megnyilatkozásait vizsgálja. Azokat, amelyek hozzánk, a szocialista társadalomban élő keresztényekhez szólnak és az adott társadalmi valósághoz való viszonyunkat kívánják tisztázni. Azt keresik, hol a helyünk, mi a szerepünk, mi a feladatunk a szocialista társadalomban.

Elég sok cikk és tanulmány foglalkozott már és foglalkozik még a jövőben ezzel a kérdéssel. Ismételten idézték már azokat a megnyilatkozásokat, melyeket a dolgozatban mi is felvontatunk. Ezekkel tehát nem mondunk újat. Ami viszont — legalábbis sokak számára — új, az az ilyen megnyilatkozásoknak új perspektívába való helyezése, az ismert mozaikkockák újszerű összerakása.

I.

Mielőtt a témánkkal kapcsolatos dokumentumokat megvizsgálánk, a társadalmi-politikai-gazdasági valóságot érintő egyházi megnyilatkozások értékeléséről kell beszélnünk.

Alapvető megállapítás, hogy az ilyen jellegű megnyilatkozások történetiek. Ami annyit jelent, hogy nem állnak téren és időn kívül. És nem rendelkeznek valamiféle idő feletti elvont érvénnyel. Egy adott korban hangzanak el, egy adott kor emberéhez szólnak. Egy adott történelmi helyzetet tartanak szem előtt. Egy adott szituáció elemzéséből születnek. Egy adott területen, adott körülmények között élő keresztények számára kívánnak eligazítással szolgálni. Mintegy választ adnak arra a kérdésre, arra a hívásra, amit egy adott társadalmi-gazdasági-politikai valóság tesz fel. Következésképpen az eligazítás érvényes-

ségének határai egybeesnek az elemzett és figyelembe vett valóság határai-
val. Éspedig térben és időben egyaránt. Vagyis az ilyen egyházi eligazítás azo-
kat a híveket köti, akik az elemzett társadalmi-gazdasági keretben élnek
és addig köti őket, amíg az elemzett valóság — az emberi történéseknek adott
fázisa — fennáll. Ha tehát az adott valóság megváltozik, a vonatkozó eligazítás
is érvényét veszti. Persze továbbra is fennmaradnak azok az alapelvek, kinyi-
latkoztatott hittartalmak, melyekre az adott eligazítás épül. A neves holland te-
ológus, P. Schillebeeckx ezt így fogalmazza meg: „A konkrét eligazítások te-
hát nem érvényesek egyszer s mindenkor, és még nyilvánosságra hozataluk
pillanatában sem érvényesek mindenütt, mivel a körülmények a különböző he-
lyeken alapvetően eltérhetnek egymástól. Ezért az ilyen jellegű dokumentumok
természetüknél fogva nagyon hamar túlhaladottá válhatnak társadalmunk pél-
dátlan mobilitása miatt. Makacsul rájuk hivatkozni esetenként csak fékezheti
a társadalom fejlődését. Mindez a történeti döntés fogalmából következik.” (1)

Az világi valóságok értelmezésével kapcsolatos egyházi eligazítások törté-
neti jellegére *Az egyház a mai világban* című zsinati konstitúció, pontosabban
a konstitúció címéhez fűzött megjegyzés is utal. Egyértelműen megfogalmazva
a legutolsó, az 1971 májusában kiadott szociális enciklika, az *Octagesima Ad-
veniens* tartalmazza. A Szentatya az apostoli levél bevezetőjében foglalkozik a
történetiség kérdésével. Megállapítja, hogy az utóbbi évtizedek során különböző
társadalmi-gazdasági szisztémák jöttek létre. Ennek következtében a keresztény
hívek földünk különböző pontjain eltérő társadalmi, gazdasági és politikai ke-
retek között élnek. „Az ennyire eltérő körülmények miatt nagyon nehéz min-
denkire érvényes javaslatot tenni és minden helyzetre érvényes megoldást
nyújtani. Erre nem is törekszünk, ez nem is feladatunk. A keresztény közössé-
gek dolga, hogy országuk helyzetét a tények elemzése alapján megvizsgálják,
az evangélium örök igéinek fényében megvilágítsák elvi megfontolásait, a
helyzetmegítélés normáit és a tennivalókat az egyház szociális tanításából me-
rítve.” (2) Ezek a szavak természetesen nem azt jelentik, hogy az egyház
tanítása hitelét veszítette, hogy minden cseppfolyóssá vált. A Szentatya idé-
zett nyilatkozatát magyarázva, P. Sorge, a római La Civiltà Cattolica főszer-
kesztője éppen ezt emeli ki: „Nyilvánvaló, hogy VI. Pál pápának ez a nyilat-
kozata nem vonatkozik az elvekre és a tanításra: az alapvető elvek örök érvé-
nyű és egyetemessége, melyeket Krisztus a magisztérium éber őrizetére bízott,
minden vitán felül áll. A pápa szavai a tennivalók síkjára vonatkozik, a poli-
tikai és gazdasági döntések területére, melyek mindig egyediek és esetlege-
sek.” (3)

Az eddig elmondottakból sok minden következik. Először: az evangéliumban
gyökerező keresztény elvek felette állnak térnek és időnek. Ezek felett isteni
jogon és különleges isteni közreműködéssel, a legfőbb magisztérium őrökdi. Más-
odsor: a tennivalók, egy adott társadalmi-gazdasági-politikai valósággal kap-
csolatos állásfoglalás tekintetében nem létezik változhatatlan és mindenütt egy-
formán érvényes egyházi eligazítás. Az ilyen jellegű állásfoglalások érvénye szor-
osan kapcsolódik ahhoz a valósághoz, amelyre vonatkozik. Harmadsor: a tár-
sadalmi-gazdasági-politikai kérdésekben a helyes cselekvési modell megállapítása
annak a keresztény közösségnek, püspököknek, papoknak és híveknek a felad-
ata, amely abban az adott helyzetben él. A közösség együttesen dönt abban a
kérdésben, hogyan lehet az adott társadalmi, politikai és gazdasági életben a
keresztény elveket érvényesíteni. És negyedsor: a hívek és papok keresztény
lelkiismeretében fogant döntését szükségképpen az evangélium, Jézus Krisztus
szava inspirálja. A Szentatya azt is kiköti, hogy az ilyen döntés az egyház szo-
ciális tanításának megfelelően. Utóbbi kijelentését másképpen fogalmazva talán
így lehetne visszaadni: beleférjen abba a keretbe, amit az egyház tanítóhíva-
tala megszab. Ugyancsak jelentős megfontolás az is, amire Schillebeeckx utal,
nevezetesen, hogy egy adott történelmi valósággal kapcsolatos keresztény állás-
foglalás nem jelenti az adott történelmi állapot konzerválását, nem lehet a
fejlődés kerékkötője. A jobb, a különb, az igazságosabb, emberibb társadalom
felé a keresztény ember minden körülmények között nyitott marad. Érte dol-
gozik, afelé tör. Legvégül még egy szempont: az adott helyzetben élő kereszté-
nyek döntése nyilván nem tévedhetetlen és nem is kötelez feltétlenül. Csupán
egy lehetséges cselekvési modell — de keresztény cselekvési modell, melynek
megbízhatósága jóval nagyobb, mint amikor egyes keresztények a közösségtől
függetlenül alakítják ki állásfoglalásukat.

Az elmondottakat magunkra alkalmazva következik, hogy a helyes cselekvés normáját itt a magunk helyzetében nekünk, magyar katolikusoknak, püspököknek és híveknek közösen kell megtalálni. Természetesen az evangélium inspirációjára és az egyház ide vonatkozó tanításának keretei között. A magunk megfontolt és kielélt állásfoglalása nyilvánvalóan csak a sajátos magyar helyzetben érvényes. Nem mond semmit a más társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok között élő hívő embereknek.

Előfordulhat, hogy a más társadalmi viszonyok között élő keresztény elutasítja a mi állásfoglalásunkat. Ha ezt teszi, azért teszi, mert a maga helyzetéből ítél, és nem veszi figyelembe azokat a sajátos körülményeket, melyek között a magyar katolikusok élnek. Nagyon is érthető emberi gyengeség ez. Hajlamosak vagyunk ugyanis arra, hogy a magunk magatartás-modelljét általános érvényűnek tartsuk és reflektálatlanul, ösztönös módon kiterjesszük azokra is, akik más típusú társadalomban élnek. Aztán szemrehányást teszünk nekik, mert nem követik a mi felfogásunkat. Mély meggyőződésünk, hogy az emberiség csak most kezdi megtanulni, hogyan éljünk a pluralista világban, amelyben eltérő társadalmi és gazdasági rendszerek, különböző politikai képződmények, sokszor elentétes világnézetek szorosan egymás mellett léteznek.

II.

De térjünk vissza e megfontoláscok és megszorítások előrebocsátása után a címben felvetett témához, és kérdezzük meg, hogy a szocializmusban élő magyar katolikusok számára milyen társadalmi magatartás-modell érvényes. Az adott gazdasági-társadalmi-politikai valósághoz való viszonyunkat vizsgálva azt kérdezzük tehát, hogy a magyar egyház állásfoglalásai sorában milyen eligazításra bukkanunk.

Hazánkban forradalmi átalakulással új gazdasági-társadalmi struktúra jött létre. A hagyományos államforma helyébe pedig a népköztársaság államrendje lépett. Egyházunk kezdetben elutasította ezt a gyökeres átalakulást.

Az új valósághoz való alkalmazkodás első lépése éppen ezért az adott államrend elismerése volt, mindazoknak a köteleességeknek és feladatoknak elfogadásával együtt, amelyek ebből az elismerésből következnek. Ennek a lépésnek a szó szoros értelmében vett korszakalkotó jellegét elvitatni nem lehet, még akkor sem, hogyha 1950-ben, a személyi kultusz éveiben következett be. Az elismerést és az ebből folyó köteleességeket rögzítő okmányt az egyház képviselőiben Grösz József kalocsai érsek, állami részről pedig Darvas József valóság- és közoktatásügyi miniszter írták alá. A megállapodás első mondata: „A Püspöki Kar elismeri és állampolgári kötelességének megfelelően támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és alkotmányát.” És a híveket is arra szólítja fel, „hogy mint állampolgárok és hazafiak minden erejükkel vegyék ki részüket abból a munkából, amelyet a Népköztársaság kormányának vezetésével a magyar nép egésze végez” az életszínvonal emeléséért és a szociális igazságosság érvényesítéséért.

Az egy évvel később, 1951. július 3-án kelt püspökkari nyilatkozat ugyan csak az állam iránti lojalitást hangsúlyozza és ígéri. Hivatkozva a hit elveire és Isten parancsára, „melyek szerint annak az államnak, ahol élünk, kötelességteljesítő polgárai legyünk, annak törvényeit tartjuk be”, a püspökök a következő nyilatkozatot teszik: „Kijelentjük, hogy a magyar államot, a Magyar Népköztársaságot szeretett hazánknak ismerjük, a törvényeit megtartjuk és megtartatjuk.”

Egyházunk irányítóinak idézett nyilatkozatai azt a ma már magától értetődő tényről rögzítik, hogy a magyar katolikusok készséggel veszik ki részüket a „földi város” építésében az adott történelmi valóság keretében. Alaposabban elemezve a nyilatkozatokat, mondanivalójukat pontokba is foglalhatjuk.

A legelső és legfontosabb a Magyar Népköztársaság államrendjének és alkotmányának elismerése. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy a magyar katolikusok a forradalmi erőszak útján létrejött népi demokratikus államot a magukénak tudják és vallják. Az alkotmányt és az állam törvényeit magukra és híveikre nézve kötelezőnek ismerik el. Ma ezt az elismerést már természetesnek tartjuk. Akkor, az ötvenes évek legelején, a személyi kultusz és a hidegháború korszakában azonban más volt a helyzet. Gondoljunk csak arra a vonakodásra, amely-

lyel az állampolgári eskü letétele járt. A Szentszék hosszan tartó tárgyalások után 1964-ben járult hozzá jóváhagyólag és helyeslően az állampolgári eskü letételéhez.

A második tény, amit a nyilatkozatok tartalmaznak, ma ugyancsak magától értetődő. Nevezetesen az az ígéret, ha tetszik felszólítás, hogy a katolikus hívek vegyenek részt abban a munkában, amely a kormány vezetésével az életszínvonal emeléséért és a nagyobb szociális igazságosságért folyik. Egy 1958. október 17-én kiadott körlevélben valamivel több áll az elismerésből is és a differenciáltabb megközelítésből is. Ebben a körlevélben olvassuk: „Szívesen helyeseljük tehát és támogatjuk az országgyűlés és a helyi tanácsok minden olyan munkáját, amely az emberek gondjainak és bajainak enyhítését és az állampolgárok javát szolgálja.” Egyházi vezetőinknek nyilatkozatai tehát elfogadják azt a programot, amit a kormány illetékes szervei a lakosság jólétének növeléséért, mind a gazdasági életben, mind társadalmi síkon szerveznek és irányítanak. És felszólítják a híveket, vegyenek részt ezek megvalósításában.

Erdemes néhány vonással azt is rögzíteni, hogy mi nincs bent az idézett nyilatkozatokban.

Nincs és nem lehet benn a materialista világnézet, a párt ideológiájának elfogadása és helyeslése. És nincs bent a materialista ideológia támogatására hívó felszólítás. Ez összeegyeztethetetlen a katolikus ember hitével, meggyőződéssel. Ezt az állami és pártzervek sosem kérték és nem is várták el katolikus embertől. Nem tartalmazzák ezek a megnyilatkozások azon intézkedések helyeslését sem, melyek a materialista ideológia elterjesztését célozzák és a valóság hit pozícióját gyengítik. Nem tartalmazzák nyilvánvalóan azon törvényszerűtések helyeslését sem, melyeket a személyi kultusz éveiben kellett elviselni.

Összefoglalva a mondottakat: a püspökök a Magyar Népköztársaságot hazájuknak vallják. Ígérik, hogy becsületesen és odaadón fáradoznak annak felvirágoztatásán. Ugyanezt várják el minden hívő embertől.

De létezik olyan szolgálat, olyan jellegű közreműködés is, amely az egyház szorosan vett küldetéséből következik. És ez a keresztény etikai értékek megvalósítása, az ember átnemesítése. Erről azt mondják a püspökök: „Mi, katolikusok keresünk és találunk ebben az új világban olyan pontokat, amelyek lehetővé teszik számunkra a nem pusztán passzív szemlélődést, hanem az aktív tevékenységet is a közös érdekében. Ilyen aktív tevékenységet akarunk kifejteni a közösségi gondolatnak az evangélium szellemében való ápolásával. Sürgetjük a szociális erényeket, így: a lelkiismeretes köteleességteljesítést, a közvagyon védelmét és megbecsülését, a szorgalom és takarékoság erényét, a lemondás szépségét magasabb rendű célok érdekében. Ugyanakkor küzdeni kívánunk a közösség ellen irányuló bűnök és hajlamok ellen, amilyenek: az egyéni önzés minden fajtája, a kapzsiság, az irigység, az iszákosság, erkölcstelenség, a mértéktelen élvezethajhászás és szórakozási vágy.” (4)

Ez utóbbi, küldetésünkben fakadó közreműködésünk az új, a közösségi ember kialakításában az évek folyamán egyre szélesebb teret és nagyobb hangsúlyt kap a püspökök megnyilatkozásaiban. Jogos öntudattal állapítja meg ezért a Szent István jubileumi évet megnyitó közös körlevél: „Egyházunk tehát, amikor ezeket az evangéliumi eszméket hirdeti, és ezekre neveli híveit, népünk érdekét szolgálja és nemzetünk virágzását mozdítja elő. Éppen ezért katolikus egyházunk ma sem érzi magát idegen testnek a nemzet életében, hanem annak építő eleme akar lenni.” (5)

Meggyőzően fogalmazza meg Bánk József egri érsek ugyanezt a gondolatot az 1974. február 19-i eskütétel alkalmával mondott beszédében: „Úgy érezzük — mondja —, hogy mint katolikus főpapok hasznos szolgálatot tehetünk hazánknak. Csak egy-két dolgot említek. Azzal, hogy hűséggel ragaszkodunk egyházunkhoz, egyidőben híven szolgáljuk hazánkat is. Az erkölcsi elvek — köztük a Tízparancsolat — hirdetésével a munkamorált, a közjót, népünk boldogulását, fejlődését mozdítjuk elő. A család és a házasság szilárdságának szorgalmazásával a társadalom alapsejtjét szilárdítjuk meg és a jövőt szolgáljuk. A béke hirdetésével és munkálásával pedig a népek békés együttműködését szorgalmazzuk.” (6)

Az utóbb idézett nyilatkozatokhoz aligha kell hozzátenni valamit. Elemezni sem szükséges őket. Világosak, meggyőzőek, önmagukért szólnak. Tanúsítják, hogy Isten népe felbecsülhetetlen szolgálatot tesz magyar hazánknak, szociális-

ta társadalmunknak, amikor a keresztény etikai értékek, a krisztusi életforma meghonosításán fáradozik.

Amikor tehát azt vizsgáljuk, hogy egyházunk felelős vezetői miben látják a hívő emberek tennivalóit szocialista társadalmunkban, ezt a két szférát kell megkülönböztetnünk. Egyrészt állampolgári kötelezéseinket, az anyagiak, az evilági kötelezettségek síkján, olyanokat, amelyek az életkörülmények átalakítására, megjavítására vonatkoznak. Másrészt az etikai szférát. Sürgető feladatunk magának az embernek átalakítása. Felfogásának, beállítottságának, jellemének átnevesítése. Míg az előző, mint evilág polgára kötelez bennünket, az utóbbi már elsődrendűen keresztény küldetésünkől fakad, Krisztushoz való tartozásunk szabja meg.

III.

A következőkben azt kívánjuk bemutatni, hogy a magyar püspökök vázolt állásfoglalása megegyezik az egyház legfőbb tanítóhivatalának intencióival. Ez kitűnik azokból a beszédekből, melyeket a Szentatya a háború utáni első nemzeti zárandoklat résztvevőihez intézett, valamint abból az apostoli levélből, melyet a millennium alkalmával írt. Ez a levél és a beszédek is hozzánk, a szocialista társadalomban, a népi demokratikus államrend keretében élő katolikusokhoz szólnak. A mi körülményeinket tartják szem előtt. Nekünk kívánnak eligazítást nyújtani.

A Szentatya is az állam törvényeinek tiszteletben tartására buzdít. Hogy e tekintetben mennyire következetes, kitűnik abból, hogy a papoktól még a lelkipásztori szempontból hátrányos állami rendelkezések betartását is megkívánja. Ezeket mondja: „A hit és a buzgóság felszítására van szüksége a papoknak, hogy minden olyan lelkipásztori segédeszközt és lehetőséget felhasználjanak, melyet a magyar törvények megengednek.” (7)

Külön figyelmet érdemelnek azok a kijelentések, melyek a „földi város” építésére szólítják fel a katolikusokat. Ez az építés elsősorban persze mindennapi tennivalóink, kötelezéseink buzgó teljesítéséből áll. Az Apostoli levélben ezt olvashatjuk: „A hit arra serkent és indít bennünket, hogy evilági kötelezéseinknek buzgón eleget tegyünk és így egy új világot teremtsünk...” (8) Ez a felszólítás nemcsak a napi feladatok lelkiismeretes elvégzésére vonatkozik, tehát a mindennapi munkánkra, hanem vonatkozik a társadalommal szemben fennálló egyéb kötelezettségeinkre is. Életünknek egyéb szférái is vannak. A keresztény ember azokból sem maradhat ki. „A keresztények feladata ugyanis az, hogy a maguk adott helyzetében építsék a világot, szolgálják a közjót mind szociális, mind kulturális téren.” (9)

Úgy tűnik, hogy a Szentatya teljes értékű jelenlétet kíván a hívektől. Úgy is fogalmazhatunk: a szocialista társadalom iránti elkötelezett jelenlétet sürgeti. Olyat, amely felelősséget érez az őt környező valóságért és azon fáradozik, hogy jobbá, különbbé tegye azt az ember javára. Azt is tudja, hogy a keresztények a mi körülményeink között talán fokozott mértékben hajlamosak a visszahúzóásra, az elzárkózásra. Könnyen elbátortalanodnak, elcsüggednek a nehézségek és akadályok láttán. Nem szabad engedniük ennek a kísértésnek. A Szentatya szava nagyon határozott, amikor az első magyar zárandoklat tagjainak lelkére köti: „Nem szabad idegenként visszahúzódni a világtól, hanem meg kell változtatni, át kell alakítani és tökéletessé kell tenni, becsületesen együttműködve mindazokkal, akik tisztességgel ugyanezért a célért küzdenek.” (10) Úgy véljük, ezek a szavak félreérthetetlenül az aktív helytállást, az elkötelezett jelenlétet sürgetik. Azt kéri, hogy társadalmunk sikereit, eredményeit, de gondjait és hibáit is a magunkénak érezzük, és amíg örülünk az elsőnek, azon fáradozzunk, hogy az utóbbin javítsunk, változtassunk.

Az evilági feladatokban való helytállás egválttal az apostolkodásnak is eszköze. Ezért is figyelmeztet erre a Szentatya olvan határozottan: „Tegyetek tanúságot evilági kötelezéseitek becsületos és példamutató teljesítésével is...” (11)

Még nagyobb nyomatékkal szólít fel az etikai értékek meghonosítására, megélésére. A magyar zárandokokhoz intézett beszédében mondja: „Mindon keresztény legyen a jó és igaz munkálója, példamutató a testvérli szeretetben és a társadalmi szolidaritásban: legyen az emberi személy jogainak védelmezője, kezdve létezésének első pillanatától. legyen a zaklatottságban és a szenvedések közepette is a reménység hirdetője.” (12)

Az új szociális életfelfogás, a közösségi ember kimunkálásában a keresztényeknek, éppen vallásos meggyőződésük alapján, jelentős szerepük van. Keresztényi küldetésük ugyanis arra indítja őket, hogy levessék a szűk önzést, a kispolgári törtetést és anyagiasságot és a közösséget szolgálják, megélve azt a testvéri szeretetet és összetartozást, amelynek alapja és mércéje Jézus Krisztus. Éppen ezeket az etikai értékeket vetíti a Szentatya a magyar katolikusok elé a már idézett Apostoli levélben. Kiegészítve még olyan értékekkel, mint az emberi élet tisztelete, az emberi méltóság megbecsülése, a lelkiismereti szabadság, a szociális igazságosság, az őszinte és igazságos béke.

Igen nagy feladatok ezek. A mérce magasra van helyezve. Jézus Krisztus bennünk dolgozó kegyelme szüntelenül újabb meg újabb erőfeszítésekre sarkall, hogy a magunk átforgalmazásával hassunk környezetünkre, átnemesítsük magunkat, környezetünket és ezáltal szebbé, jobbá tegyük a világot. Meghátrálnunk, elcsüggednünk nem szabad. „A keresztény hívő ugyanis nem mondhat le arról a törekvésről, hogy ennek a földi életnek egyre tökéletesebb formát adjon.” (13)

Az elmondottakból kitűnik, hogy a Szentatya mintegy jóváhagyja a magyar püspökök állásfoglalását és útmutatását. A magyar keresztényeknek ezek szerint az adott állami-gazdasági-társadalmi keretben lojálisan, becsületos odaadással azon kell fáradozni, hogy az életet szebbé, könnyebbé tegyék. Elsőrendű feladatuk, hogy az új közösségi gondolkodás és életmód megerősödését elősegítsék. Elsősorban persze saját életük példájával. A mi adott helyzetünkben mindez szükségképpen azt is jelenti, hogy együtt kell dolgozni a más világnézetűekkel.

Irodalom: 1. Schillebeeckx: Portée theologique des declarations du magistère en matière sociale et politique. Concilium. 1968. 36. 42. o. — 2. OA. 4. AAS. 63 (1971) 403. o. — 3. Civiltà Cattolica. 1971. okt. 16. 119. o. — 4. A magyar katolikus püspöki kar körlevele. 1958. okt. 17. — 5. A magyar katolikus püspöki kar körlevele a Szent István jubileumi év megnyitására, 1970. júl. 23. — 6. Új Ember, 1974. márc. 3. — 7. Osservatore Romano, 1972. május 22–23. — 8. AAS. 62 (1970) 583. o. — 9. AAS. 62 (1970) 583. o. — 10. Osservatore Romano, 1972. május 25. — 11. AAS. 62 (1970) 584. o. — 12. Osservatore Romano, 1972. május 25. — 13. AAS. 62 (1970) 584. o.

TEILHARD DE CHARDIN

VILÁGMINDENSÉGEM (2)

II.

VALLÁS. AZ EGYETEMES KRISZTUS

Ha a Világegyetem múltjának elképzeléséről van szó, akkor igen valószínűnek mutatkoznak azok a perspektívák, amelyeket a rekurrencia törvénye (amit teremtő Egyesülésnek nevezünk) tár elénk. De ezek a távlatok kissé fantasztikusnak tűnnek, ha a jövő titkai felé fordulunk. Azt elfogadni, hogy az emberi monások valami felsőrendű szerves szintézis elemei — azt állítani, hogy az a rendeltetésük, hogy a mi lelkünknel szellemibb lélek testét alkossák: mindez túlságosan meghaladta képzeletünket, s ezért szükségesnek érezzük, hogy néhány pozitív adattal támogassuk zavaró extrapolációinkat, előretekintő következtéseinket.

Vágyai és vonzódása nevében sok pogány misztikus ingadozás nélkül tette meg a döntő lépést: ráhagyatkozott annak a hitnek igézetes mélységére, amely szerint a Világnak lelke van. A Kereszténynek viszont csak el kell gondolkoznia Hitvallásáról s az elfogadott Kinyilatkoztatásban máris minden reményt fölülmúló megvalósulást talál arra a reményére, amelynek küszöbére logikusan vezette őt a filozófia. Ebben a fejezetben arra szeretnék rámutatni, hogy a Kereszténység annyira megkapja teljes értékét a teremtő Egyesülés eszméinek ke-